

Artikkeli

Rikkaat ja rahattomat -tosi-tv-sarjan köyhyyden ja hyvätuloisuuden ansaitsevuusrepresentaatiot

Artikkelissa tarkastelen Rikkaat ja rahattomat -tosi-tv-ohjelmassa suomalaisesta köyhyydestä ja hyvätuloisuudesta tuotettuja ansaitsevuusrepresentaatioita. Aineistona on kymmenen keväällä 2020 esitettyä jaksoa, joissa eri ääripäisiin tuloryhmiin konstruoidut suomalaisperheet vaihtavat elämäntyylejään ja käytettäviä tulojaan viikon ajaksi. Tässä artikkelissa kysyn: Millä tavoin Rikkaat ja rahattomat -tosi-tv-ohjelmassa representoidaan ansaitsevuutta? Millaisena köyhyydessä elävien ja hyvätuloisten suomalaisten ansaitsevuus sarjassa esitetään? Analyysin tuloksena kiteytän, että sarjassa hyvätuloisten suomalaisten ansaitsevuutta vahvistetaan representoimalla hyvätuloiset kovaan työhön ja vastavuoroisuuden moraaliseen hyveeseen sitoutuneina ihmisinä, kun taas köyhyydessä eläviä suomalaisia representoidaan yritteliäinä ihmisinä tai ihmisinä, joiden köyhyyden taustalla on legitimi tarve. Luokka- ja tuloerot ovat sarjassa eksplisiittisesti läsnä, mutta eri tuloryhmien samuutta ja yhteisyyttä vahvistamalla niitä myös häivytetään. Suomessa luokkaerojen eksplisiittinen esittely näyttääkin olevan mahdollista representoimalla tuloryhmien ääripäitä ansaitsevina ja keskenään samanlaisina henkilöinä. Tuloerojen tarkastelussa kuitenkin ihanteellistetaan sosiaalisen liikkuvuuden, meritokratian ja kuluttajuuden arvoja, minkä vuoksi hyvätuloiset suomalaiset voivat kohdistaa köyhyydessä eläviin ihmisiin moraalista pedagogiikkaa antamalla köyhyyttä kokeville ohjeita niin sanotusta paremmasta elämästä.

AVAINSANAT: ansaitsevuus, tosi-tv, representaatio, hyvätuloisuus, köyhyys

Tässä artikkelissa tarkastelen tapoja, joilla köyhyydessä eläviä ja hyvätulaisia suomalaisia representoidaan maaliskuussa 2020 esitetyssä, brittiformaattiin perustuvassa Rikkaat ja rahattomat -tosi-tv-ohjelmassa. Sarjasta tekee erityisen kiinnostavan tutkimuskohteen se, että siinä eksplisiittisesti tarkastellaan suomalaisia luokkaeroja ja tuloryhmien äärimmäisyyttä. Aiempi suomalaisiin tosi-tv-ohjelmiin liittyvä tutkimus on keskittynyt esimerkiksi rodun, etnisyyden, ruumiin ja tavallisuuden (Nikunen 2007; 2013), luokan (Soronen 2014; Kolehmainen 2017), seksuaalisuuden ja maun representaatioihin (Kolehmainen ja Mäkinen 2009).

Suomessa yhteiskuntaluokkaan sidotun eriarvoisuuden on mielletty olevan arka, sensitiivinen ja pohjoismaisten tasa-arvoideaalien kanssa jännitteinen aihe (ks. Kolehmainen 2017, 253). Yhtäältä aiemman tutkimuksen mukaan suomalaisissa tosi-tv-adaptaatioissa häivytetään luokkaeroja (Keinonen 2010, 39; Soronen 2014, 926). Toisaalta suomalaisten televisio- ja tuotantoyhtiöiden toimijoiden mukaan angloamerikkalainen kulttuuri mielletään Suomea muistuttavaksi ja Suomelle läheiseksi kulttuuriksi vaikka varallisuuserojen käsittely on haastavaa, sillä Suomen ei mielletä olevan luokkayhteiskunta (Keinonen 2017, 88–90, 116–117). Pohjoismaisessa mediassa on tavattu kehystää köyhyydessä eläviä henkilöitä myönteisesti korostamalla esimerkiksi byrokraatiaan ja hyvinvointijärjestelmään liittyviä haasteita eikä esimerkiksi brittimedian tavoin yksilön alhaista motivaatiota etsiä töitä (Larsen ja Dejgaard 2013; Lundström 2013).

Tässä artikkelissa tarkastelen niitä representoinnin tapoja, joilla köyhyyteen ja hyvätuloisuuteen liittyvä sisältö mukautetaan brittiformaatista suomalaiseen tapa- ja luokkaculttuuriin sekä moraaliin sopivaksi (ks. Keinonen 2010; 2017). Tarkastelen sitä, miten sarja köyhyyttä ja hyvätuloisuutta sekä tuloryhmien äärimmäisyyttä representoimalla osallistuu ansaitsevuuden tuottamiseen. Tosi-tv-ohjelmien ansaitsevuusrepresentointien ymmärrän tapana vakiinnuttaa käsityksiä toivotunlaisesta ja tuomittavasta käyttäytymisestä, esimerkiksi herättämällä katsojissa empatiaa tai halveksuntaa. Yleisesti mediarepresentaatioilla voidaan vahvistaa stereotyyppisiä uhkakuvia tai uhriuttaa tiettyjä ihmisryhmiä (Kuusisto ja Tuominen 2019, 204, 206; Nikunen 2019, 414; Viladrich 2019, 1448, 1455) ja siten tuottaa moraalisia arvioita ihmisten toiminnasta. Toimijuuteen liittyvät moraaliset arviot ovat erityisen mielenkiintoisia, mikäli ne kohdistuvat enemmistön elämäntavasta poikkeaviin ryhmiin ja niitä tuotetaan osana television kuvastoa. Ymmärrän ansaitsevuuteen liittyvät moraaliset arviot väistämättöminä, sillä niiden avulla muun muassa kulttuurisesti neuvotellaan oikeasta ja väärästä, tehdään poliittisia päätöksiä sekä päätetään palveluiden ja etuuksien kohdistamisesta.

Median ansaitsevuusrepresentaatioiden on argumentoitu olevan erityisen seuraamuskellisia. Aiemmasta tutkimuksesta muun muassa tiedetään, että median ansaitsevuuskehystyksillä voidaan vaikuttaa sosiaaliturvan leikkauksien saamaan poliittiseen kannatukseen (esim. Esmark ja Schoop 2017; Hopmann, Skovsgaard ja Elmelund-Præstekær 2017). Suomessa esimerkiksi eri mediatekstit ”ideologisesta” ja toivotusta työttömyydestä (ks. Laakso 2018; Mäkelä ja Karttunen 2020) oikeuttivat kansanedustajia tukemaan aktiivimallin läpimenoa eduskunnan täysistuntokeskusteluissa (Tarkiainen 2020a, 303). Isossa-Britanniassa poliitikot ovat käyttäneet tosi-tv-ohjelmia sosiaaliturvaleikkausten oikeutuksena (Barton ja Davis 2018, 205).

Artikkelissa keskityn ensin köyhyydestä, hyvätuloisuudesta ja tosi-tv-ohjelmista tehtyihin aiempiin ansaitsevuustutkimuksiin. Tämän jälkeen esittelen käyttämäni aineiston ja menetelmän sekä tarkastelen analyysin tuloksia kahden tulosluvun alla. Nimesin nämä tulosluvut otsikoin ”työnteolla ja vastavuoroistamisella ansaitseva hyvätuloinen” sekä ”yritteliäisyydellä ja legitimiillä tarpeella ansaitseva köyhä”. Lopuksi johdan aiempaa tutkimusta yhteen empiiristen tulosten kanssa ja esitän aiheeseen liittyviä jatkotutkimusideoita.

Köyhyydessä elävien ja hyvätuloisten ansaitsevuus

Aiemmassa tutkimuksessa ansaitsevuutta on teoretisoitu ja tarkasteltu erityisesti köyhyyteen, sosiaaliturvaan ja yhteiskuntaluokkaan liittyen (esim. Katz 2013). Van Oorschot (2000) on tunnistanut viisi ansaitsevuustutkimuksen piirissä vakiintunutta kriteeriä, jotka ovat:

- 1) kontrolli
- 2) asenne
- 3) vastavuoroisuus
- 4) identiteetti ja
- 5) tarve.

Näitä kriteerejä tarkastelemalla esimerkiksi köyhyydessä elävän ihmisen arvioidaan olevan sitä ansaitsevampi, mitä vähemmän hän on vastuussa tilanteestaan, mitä todellisempi avuntarve ja kiitollisempi asenne hänellä on, mitä enemmän hän vastavuoroistaa saamaansa apua sekä mitä lähempänä hän on elämäntavaltaan ja identiteetiltään enemmistöstä.

Ansaitsevuustutkimuksen piirissä on myös tunnistettu yritteliäisyyteen liittyvien ponnistusten myönteinen arvioiminen (Petersen 2012; Feather ja Dawson 1998; Gibson 2009) sekä laajemmin tapojen, moraalien, maun ja muiden symbolisten arvojen tarkastelu (Skeggs 2009; Tyler 2008). Aiempien laadullisten tutkimusten mukaan ansaitsevuutta voidaan puheessa tuottaa esimerkiksi erottautumalla ei-ansaitsevista toisista korostamalla puhujan omaa työntekoa ja itsekuria (Patrick 2017, 157–158) tai oikeuttamalla puhujan tilannetta legitimiellä ulkoisilla syillä (esim. Goodman ja Carr 2017, 315, 320). Ansaitsevuutta voidaan myös puheen tasolla tuottaa toimijuuskuvauksilla, joilla voi vapautua erilaista moraalista syytöksistä (Kyriakidou 2021, 139; Tarkiainen 2020b, 43–48).

Yleisesti ansaitsevuustutkimus on vahvasti keskittynyt köyhyydessä elävien ja sosiaaliturvan saajien ansaitsevuuden tarkasteluun. Rowlingson ja Connor (2011) ovat poikkeuksellisesti tarkastelleet ansaitsevuustutkimuksen piirissä vähemmän tutkittua aihetta, rikkaiden ansaitsevuutta. He ovat tunnistaneet kolme argumentaatiotapaa, joilla rikkaiden ansaitsevuutta on mahdollista oikeuttaa. Ensimmäinen liittyy taloudellisessa vauraudessa elävän ihmisen meritoitumiseen kovalla työllä, riskinottokyvyllä ja yrittämiseen liittyvällä ponnisteluilla, toinen vaurauden kasvattamiseen liittyvään niin sanottuun valumaefektiin (engl. trickle down) ja kolmas hyvätuloisen henkilön käyttäytymiseen ja luonteenlaatuun. Esimerkiksi kovalla työllä ja yrittäjyydellä saavutetun vaurauden voi nähdä perittyä vaurautta ansaitumpana. Myös vastavuoroistamalla hyväntekeväisyyden kautta tai pidättäytymällä liiallisesta kulutuksesta, rikas voi Rowlingsonin ja Connorin (emt., 449) mukaan vahvistaa ansaitsevuuttaan.

Kantola ja Kuusela (2019) ovat haastatelleet 90:ää Suomessa eniten tienavaan ryhmään kuuluvaa henkilöä, jotka ovat rikastuneet joko perimällä, toimimalla johtotehtävissä tai yrittäjinä. Kantolan ja Kuuselan haastattelemia yrittäjiä yhdistää usko oikeaan asenteeseen eli kovaan työntekoon, riskinottoon, kunnianhimoon, ahkeruuteen ja periksiantamattomuuteen. Kantolan ja Kuuselan haastattelemat henkilöt pyrkivät haastattelutilanteissa esiintymään tavallisina keskiluokkaisina ihmisinä, jotka kohdistavat huolta yhteiskunnan alimpiin tuloluokkiin kuuluviin ”passiivisiin” ja ”aloitekyvyttömiin” ihmisiin. Kantolan ja Kuuselan tulosten mukaan suomalaiset huipputuloiset tekevät kuitenkin puheessaan myös eron-

tekoja niiden sosiaaliturvan saajien välille, jotka ansaitsevat ja eivät ansaitse sosiaaliturvaa, esimerkiksi ryhmittelemällä sosiaaliturvan saajat tuen ansaitseviin sairaisiin ihmisiin sekä sosiaaliturvan väärinkäyttäjiin.

Ansaitsevuus tosi-tv-ohjelmissa

Tosi-tv-ohjelmien tarkoituksena on moraalisesti puhutella yleisöään (ks. Nikunen 2016). Ne osallistuvat ansaitsevuudesta käytyihin neuvotteluihin, sillä niissä tuotetaan moraalisia kuvauksia luokasta, joiden avulla legitimoidaan ja institutionalisoidaan esimerkiksi oikeanlaista syömistä, hygieniää, perhesuhteita, terveyttä, pukeutumista tai työssäkäyntiä (Skeggs ja Wood 2012, 55, 86). Erityisesti tosi-tv-ohjelmien mielletään tarjoavan katsojilleen yritteliäisyyteen, aktiivisuuteen, työmarkkinajoustavuuteen ja itsensä hoivaan tähtääviä pedagogisia ohjeita. Näitä tuotetaan muun muassa ohjelmiin osallistujien motivoinnin, tarkkailun ja muuntautumisen kautta. (Kavka 2012, 135–136; Ouellette ja Hay 2008a; Sender 2006; Winslow 2016.) Stierstedt ja Jakobsson (2017) osoittavat, että tosi-tv-ohjelmissa enenevässä määrin representoidaan myös varakkaita ja valtaapitäviä eliittiryhmiä ja yläluokkaa.

Barton ja Davis (2018) tunnistavat köyhyydessä elävien representaatioihin liittyvien tosi-tv-ohjelmien tuotannoissa eri vaiheita, joissa joko tähdätään ansaitsevien ja sankarillisten köyhien voimaantumispyrkimyksiin tai ei-ansaitsevien köyhien häpäisyyn ja pilkkaan. Voimaantumisgenreen kuuluu esimerkiksi julkisuudessa olleiden – itsekin vaikeuksia kohdanneiden – henkilöiden ansaitseviin köyhiin tai työttömiin kohdistuvaa epäitsekkästä neuvonantoa ja hyväntekeväisyystekoja (emt.). Voimaantumisgenren ohjelmissa osallistujien moraalisesti hyveellisiä tekoja tai ideaalia käyttäytymistä voidaan korostaa esimerkiksi pal-kitsemalla heitä erityisen traagisesta kohtalosta (Winslow 2010, 272, 276, 280–281; Winslow 2016; McMurria 2008; Oulette ja Hay 2008a, 47–48).

Toiseen genreen kuuluvat köyhyyspornoksi (engl. poverty porn) nimetyt ohjelmat, joissa on selkeän pilkallinen sävy (Barton ja Davis 2018). Niissä voidaan sensaatiohakuisesti representoida osallistujien ei-ansaitsevuutta huumorin ja häpäisyn keinoin (Jensen 2014; Biressi 2011; Paterson, Coffey-Glover ja Peplow 2016). Esimerkkeinä tällaisista ohjelmista ovat brittiläiset sarjat ”Saints and Scroungers”, ”On Benefits and Proud”, ”Benefit Street”, ”Nick and Margaret: We all Pay your Benefits” ja ”Too Fat to Work”, joissa tuotetaan viihteellisiä ja stereotyyppisiä mielikuvia sosiaaliturvan saajista sekä tuomitaan moraalisesti heidän kulutustottumuksiinsa, työttömyyttään tai arkipäivän toimiaan (Beresford 2016; Huws 2015). Kyseisiä ohjelmia on kritisoitu epäeettisiksi ja provokatiivisiksi, sillä niiden argumentoidaan vahvistavan köyhyyteen, sosiaaliturvan saajiin ja työväenluokkaan liittyviä kielteisiä ennakkoluuloja ja mielikuvia (esim. De Benedictis, Allen ja Jensen 2017; Briant, Watson ja Philo 2013; Jensen 2014; Tyler 2008; Shildrick 2018a; 2018b).

Myönteisten kehysten tuottamisen tosi-tv-tuotannoissa – demonisoivien sijaan – voi nähdä yrityksinä vastustaa leimallisia representaatioita, mutta silti esimerkiksi sankarillisten, ahkerien ja hyvää tekevien köyhyydessä elävien kuvaukset voivat tahtomattaan yksilöllistää köyhyyttä ja vahvistaa ansaitsevien ja ei-ansaitsevien osallistujien kahtiajakoa (De Benedictis, Allen ja Jensen 2017, 349; Morrison 2019, 163–165). Yhtäältä tosi-tv:n voi nähdä vahvistavan työhön liittyviä ansaitsevuusihanteita, kuten työn itseisarvoa, työhön

sitoutumista ja työmotivaatiota (Huws 2015; Biressi 2011). Toisaalta Oksanen ja Näre (2006, 155) kuvaavat tosi-tv-ohjelmien olevan antiteesi suorituskeskeiselle protestanttiselle etikalle, sillä tosi-tv:n arvo on ilman omaa ansiotaan julkisuuteen päässeiden paljastamisessa ja nähdyksi tulemisessa. Tosi-tv-julkisuuskin asettuu siten osaksi ansaitsevuuheen liittyviä moraaliarviointeja. Esimerkiksi Aslaman, Lehtisen ja Toivaisen (2006, 11) haastattelema suomalainen Big Brother -osallistuja ei koe ansainneensa sarjan tuomaa julkisuutta ja vertaa itseään sellaisiin julkisuuden henkilöihin, jotka ”on kuitenkin tehny jotain” (ks. myös Tyler ja Bennett 2010, 387–388). Skeggsin ja Woodin (2009, 244) Isossa-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa erityisesti keskiluokkaiset katsojat pitivät vastaavaa julkisuutta ei-ansaitsevana, sillä siihen ei voi liittää moraalista arvoa julkisuuden henkilön aseman eteen nähdystä kovasta työnteosta ja vaivannäöstä.

Aineisto

Rikkaat ja rahattomat -sarjaa kuvataan sen nettisivuilla seikkailuksi, jossa on tarkoitus selvittää ääripäiksi konstruoitujen suomalaisten tuloryhmien elämäntyynejä sekä sitä, mikä mahdollistaa onnellisuuden. Sarjan kymmenessä jaksossa kaksikymmentä perhettä vaihtaa viikon ajaksi kotejaan, elämäntapaansa ja viikkobudjettejaan. Sarja perustuu brittiläiseen Hat Trick Productions -tuotantoyhtiön Rich House, Poor House -formaattiin. Suomessa sarjan tuotannosta vastaa Aito Media. (Nelonen 2021.) Ohjelman ensimmäinen tuotantokausi sisältää kymmenen televisiossa kevään 2020 aikana esitettyä jaksoa, joiden pituus on keskimäärin 41 minuuttia. Sarja sai keväällä 2020 verrattain paljon medianostoa (ks. esim. Iltalehti 2020a, 2020b; Ilta-Sanomat 2020a, 2020b; Lehmusvesi 2020).

Rikkaat ja rahattomat -sarjan voi lukea provokatiiviseksi tosi-tv-tuotannoksi, sillä siinä pyritään herättämään katsojan tunteita esittämällä poikkeavaan elämäntyyliin liittyvää viih-teellistä sisältöä (Oksanen ja Näre 2006; Tuomi 2018), esimerkiksi kehystämällä köyhyyteen liittyvä kokemustieto ääripäiseksi arkisen kuvauksen sijaan (Shildrick 2018a, 791). Ohjelma lukeutuu myös lavastetun todellisuuden ja perheiden muodonmuutosta ja valtautumista käsittelevään tosi-tv-genreen (engl. transformative family empowerment, ks. Orbe 2008, 348), joskin siinä on genrehybridisiä piirteitä, sillä se sisältää esimerkiksi niin sanotusti toden ja autenttisuuden esittämistä, kuten dokumentaarisia käsikameralla kuvattuja, tunnustuksellista puhetta sisältäviä kohtauksia (ks. Aslama ja Pantti 2006; Keinonen 2013; Hill 2005; Biressi ja Nunn 2005).

Jokainen Rikkaat ja rahattomat -sarjan jakso alkaa vertailevalla toteamuksella, jonka mukaan suomalaisista kymmenen prosenttia elää köyhyysrajan alapuolella, kun taas hyvätuloisiksi lasketaan kuusi prosenttia suomalaisista. Rakenteeltaan kaikki kymmenen jaksoa noudattavat samaa kerronnallista kaavaa: ne käynnistyvät köyhyydessä elävien ja hyvätuloisten perheiden esittelyillä, perheiden vaihtokoteihin siirtymisellä ja vaihtoarjen kuvauksilla. Jaksoihin on roolitettu perheitä, joita yhdistää jokin tekijä: he ovat sarjan kuvausten mukaan esimerkiksi keräilijöitä, maailmanparantajia tai autoharrastajaperheitä.

Jokaisen jakson alkupuolella paljastetaan perheiden viikkobudjetti, joka voi olla hyvätuloisilla 10–26-kertainen köyhyydessä elävien perheiden budjettiin nähden. Sarjan ideana on testata sitä, miten perheet pärjäävät toistensa viikkobudjeteilla. Jaksojen lopussa per-

heet kohtaavat kasvokkain ja keskustelevat siitä, mitä vaihtoviikko on heille opettanut ja mitä tulotasosta riippumattomia yhteisiä tekijöitä he löytävät elämäntavoistaan ja luonteistaan. Sarjan moraalisisissa opetuksissa tähdätään siis oivalluksiin, joissa tulotasojen ääripäissä olevat oppivat toisiltaan jotain onnesta. Sarjan jaksoilla on varsin sovinnollinen ja opettavainen loppu (konfliktinhakuisuudesta tosi-tv-tuotannoissa, ks. esim. Lyle 2008, 327; Hill 2005, 177; Kavka 2012, 141).

Menetelmä ja analyysi

Analyysissani olen keskittynyt sarjassa tuotettuihin köyhyyden ja hyvätuloisuuden ansaitsevuusrepresentaatioihin. Yleisesti representaatioiden tutkimus kattaa menetelmällisesti moninaisia keinoja tarkastella todellisuuden esittämisen tapoja, esimerkiksi analysoimalla (tosi-)television tuottamaa kuvastoa (Sakki ym. 2014; Orbe 2008). Tosi-tv-ohjelmien representaatiotapoja ohjaavat lukuisat eri tekijät, kuten ohjelmanteon aika- ja budjettirajoitukset sekä formaatteihin sidotut käsikirjoitukselliset ja esteettiset vaatimukset esimerkiksi editointiin, castingiin, kertomussisältöihin, musiikkiin ja kamerankäyttöön liittyen. Siitä huolimatta samaa formaattia voidaan tuottaa eri maissa hyvin erilaisin representoinnin tavoin. Esimerkiksi ”Farmer Wants a Wife” -formaatin maajusseja on mahdollista maasta riippuen representoida joko ”cooleina” ja romanttisina tai tylsinä ja kiusaantuneina rakkautta etsivinä henkilöinä. (Van Keulen 2016.)

Aiempien tutkimusten mukaan suomalaisissa tosi-tv-ohjelmissä esimerkiksi sisustusasiantuntijoita on representoitu rentoina, huumorintajuisina, tuttavallisina ja puheliaina ihmisinä (Soronen 2014). Homoiksi määriteltyjä henkilöitä taas on representoitu nuorina, valkoisina ja kulutuskykyisinä keskiluokkaisina subjekteina (Kolehmainen ja Mäkinen 2009). Media-kuvaston representaatiot voivat haastaa esimerkiksi feminiinisyuden säätelyä kuvaamalla lihavia naisia television kotivideoissa huumorin kautta (Nikunen 2007) tai muuttaa tv-ohjelmien tapaa kuvata ilmiöitä esimerkiksi representoimalla mielenterveysvaikeuksien kanssa eläviä ihmisiä sosiaalisina, iloisin ja auttavaisina henkilöinä (Sakki ym. 2014, 325). Nikusen (2007) mukaan representaatioiden tarkastelussa on tärkeää myös kiinnittää huomiota siihen, mitä ei nähdä, esimerkiksi Hauskojen kotivideoiden kuvastosta ulos suljetaan muun muassa vammaisuus tai eri seksuaaliryhmät.

Tarkastelen analyysissani suomalaisen köyhyyden ja hyvätuloisuuden representaatioita puheessa tuotettuina kuvauksina ja luokitteluina. Rajasin analyysini fokuksen puheen analyysiin, mutta ymmärrän ohjelmassa olevan lukuisia audiovisuaalisia jatkoanalyysin kohteita. Skeggs ja Wood (2009, 236) esimerkiksi ovat osoittaneet miten Rikkaat ja rahattomat -sarjan kaltaisissa vaihto-tosi-tv-ohjelmissä lähikuvat halkeilevasta kynsilakasta ja pöydälle jätetyistä astioista voivat saada moraalisia merkityksiä. Tosi-tv-ohjelmissä myös puhe, musiikki ja visuaaliset vihjeet ansaitsevuudesta voivat asettua keskenään ristiriitaan. Päätökseni rajata analyysini fokus puheen tarkasteluun ei anna mahdollisuutta havaita näitä representaatioiden ristiriitaisuuksia ja jättää paljon aineiston audiovisuaalista materiaalia hyödyntämättä.

Analyysiprosessin ensivaiheessa tunnistin niitä luokitteluja, joilla sarjan osallistujaperheitä ja heidän kokemuksiaan representoidaan ääripäisiksi. Aloitin analyysini luokittelemalla jokaisessa jaksossa olleita köyhyyteen sekä hyvätuloisuuteen liittyviä ilmaisuja ja kategoria-

jäsenyyksiä omiksi koodeikseen erilliseen taulukkoon. Tämän vaiheen jälkeen aloin kiinnittää huomiota ansaitsevuuteen liittyviin sisältöihin ja luokittelin ne esimerkiksi kiittollisuuden, yritteliäisyyden, tarpeen ja identiteetin kategorioiden alle. Viimeisessä analyysivaiheessa tarkastelin, millaisista puhujapositioista käsin köyhyyttä, hyvätuloisuutta ja ansaitsevuutta representoitiin. Sarjassa eri puhujapositioita käyttävät ohjelman kertojajääni, hyvätuloisten ja köyhyydessä elävien vaihtoperheiden jäsenet sekä heidän ystävänsä, tuttavansa ja sukulaisensa, jotka kaikki voivat tuottaa sisäkkäiskerrontaa esimerkiksi toisistaan tai lainaamalla vierasta ääntä eli jonkin tilanteessa ulkopuolisen toimijan puhetta.

Analyysini tuloksena tunnistin kaksi keskeisintä ansaitsevuusrepresentoinnin tapaa sekä hyvätuloisuuteen että köyhyyteen liittyen. Nimesin tuloslukuni otsikoin ”työnteolla ja vastavuoroistamisella ansaitseva hyvätuloinen” ja ”yritteliäisyydellä ja legitiimillä tarpeella ansaitseva köyhä”. Käytän analyysissäni seitsemää itse litteroimaani aineisto-otetta, joiden avulla tarkastelen analyysissäni tunnistamiani ansaitsevuusrepresentaatioita.

Työnteolla ja vastavuoroistamisella ansaitseva hyvätuloinen

Rikkaat ja rahattomat -sarjan hyvätuloisia perheenjäseniä kategorisoidaan sarjan kymmenessä jaksossa lukuisin erilaisin työnteekoon liittyvin määrein. Kuvauksia tuotetaan sekä perheiden itsekategorisointien että muiden puhujapositioiden avulla. Esimerkiksi juontajajääni kategorisoi hyvätuloisia bisnesmiesmiljönääriksi, korkean profiilin virkamieheksi, ex-huippumalliksi, autokauppiaksi, eri alan yrittäjiksi tai asunto-, osake- tai pörssisijoittajiksi. Hyvätuloiset toimivat myös sarjan kuvausten mukaan erilaisissa elämäntapaohjaamisammateissa, kuten painonhallintaa ohjaavana Cambridge-ohjaajana tai rahataito- ja sijoitusvalmentajana. Pääsääntöisesti näissä hyvätuloisten ammattia ja työnteokoa koskevissa kuvauksissa hyvätuloisille luodaan identiteettiä vastuullisina ihmisinä, jotka tekevät kovasti töitä (ks. myös Kantola ja Kuusela 2019). Aktiiviseen ja vastuulliseen elämäntapaan liittyvät myös kuvaukset terveellisen ja tuoreen ruoan syömisestä, hyvätuloisten liikunnallisuudesta sekä itsensä hoivasta.

Sarjassa köyhyydessä elävien perheiden reaktiot ovat hyvätuloisten suomalaisten elämäntapaa ja varallisuutta kohtaan ihastelevia. Näitä reaktioita tuotetaan esimerkiksi köyhyydessä elävien perheiden rahalla leikkimisen kuvaamisella ja osallistujien hämmästyneillä sanavalinnoilla. Tutustuessaan esimerkiksi hyvätuloisten koteihin köyhyydessä elävät reagoivat sanomalla ”herranjestas”, ”oh my god”, ”vau” ja ”apua”. Hyvätuloiset perheet puolestaan tuottavat päinvastaisia reaktiota kuvaamalla köyhyydessä elävien asuinalueita muun muassa ”neukkuuutioksi”, ”mun painajaiseksi” ja ”murha-alueeksi”, josta ”löydät itsesi muovipussissa roskekätköksestä”. Erontekoa vähävaraisten ja varakkaiden tulotasossa ja elämäntavassa tuotetaan lukuisilla eri tavoilla, esimerkiksi perheiden itsensä tuottamalla puheella:

Mä just tajusin että nää on mejän vastakohta, nää on rikkaita ja nää on healteja.
(Jakso 2, 14.29.)

Hyvätuloisten ansaitsevuus tulee sarjassa esiin ennen kaikkea eri puhujapositioista käsin tuotettuina kuvauksina hyvätuloisten kovasta työnteosta, riskinottokyvystä ja taloudellisesta menestyksestä. Seuraavassa aineisto-otteesta hyvätuloisen perheenjäsenen sukulaisen

äänen avulla representoidaan hyvätuloiselle ansaitsevuutta kuvaamalla hyvätuloisen työelämämenestyksen taustalla olevia tekijöitä, eritoten työteliäisyyttä ja päämäärätietoisuutta.

Hyvätuloisen sukulainen: *Huonekalukauppaa hän rupes, rupes sitten nuorena poikana kun sai autokortin ni kuorma-autolla kiertää kyliä ja myi sieltä kuorma-auton takakontista sitten. Sitä teki muutamisen vuoden ja sitten tuli ensimmäinen huonekalukauppa ja toinen huonekalukauppa, kolmas huonekalukauppa –*

Köyhyydessä elävä nainen: *Okei*

Hyvätuloisen sukulainen: *– ja, ja sit siin samalla tietysti sen huonekalukaupan ympärille ni tuli kiinteistöbisnestä ja ja nytte tietyst nää Ideapark-kauppakeskukset mitä on kolme Suomessa nytte ni. Että on niinku nollasta lähteny ja nyt on kuitenkin, kuitenkin puhutaan sato –, satojen miljoonien bisneksistä mitä mitä pyörittää että.*

Köyhyydessä elävä nainen: *Siis et hänen niiku perustamia?*

Hyvätuloisen sukulainen: *Kyllä, kyllä, hänen luom- –*

Köyhyydessä elävä nainen: *Oho.*

Hyvätuloisen sukulainen: *– luomuksiaan. Et okei on totta kai paljon ollu ihmisiä ympärillä –*

Köyhyydessä elävä nainen: *Joo.*

Hyvätuloisen sukulainen: *– mutta kyllä hän ollu siellä se niinku veturi ja.*

Köyhyydessä elävä nainen: *No erityisesti niinkun äh kiinnosti, tai kosketti, kuulla siitä että he ovat molemmat kuitenkin tosi köyhistä tai vaatimattomista olosuhteista niinku lähtenyt ja rakanut sitten elämänsä ja tän nykyisen tilanteensa sieltä. Tuntuu että meissä molemmissa parisunnissa on jotai – , jotain kuitenkin aika samaa. Et varmaan niinku se yrittäjyys on sellainen mikä yhdistää ja samanlainen niinkun asenne työhön ja työskentelyyn. (Jakso 1, 26.37)*

Aineisto-otteen alussa hyvätuloisen perheen sukulainen kuvaa rikastuneen perheenjäsenen työelämäahkeruutta, jota ilmentää jo nuorella iällä aloitettu kuorma-auton takakontista tehtävä myyntityö. Puheessa hyvätuloisen kuvataan juna-metaphoran avulla nollasta satojen miljoonien bisneksiin johtaneen taloudellisen menestyksensä veturiksi. Aineisto-otteen lopussa köyhyydessä elävän perheen nainen tukee tätä hyvätuloisen sukulaisen meritokratiiaan perustuvaa luomuskertomusta kategorisoimalla puheessaan hyvätuloisen vaihtoperheen jäsenet köyhyydestä ja vaatimattomista olosuhteista lähteneinä ja oman tilanteensa rakananeina ihmisinä. Lopulta köyhyydessä elävä perheenäiti ei kategorisoi vain hyvätulaisia, vaan myös itsensä henkilöksi, jolla on tietynkaltainen asenne työhön ja työnteeseen. Tällöin aineisto-otteessa eri puhujapositioneista käsin sekä vahvistetaan ahkeruuden, kovan työnteon, yritteliäisyyden ja omien ansioiden moraalista hyvettä hyvätuloisuuden taustalla.

Sarjassa työelämään liittyvä sinnikkyys, kurinalaisuus ja intohimoinen asenne työhön ovat siis suomalaisiin hyvätuloihin liitettyjä moraalisia hyveitä. Tällöin sarjan kuvauksissa hyvätuloisuus ”ei ole tullut laulaen” eikä rikastuminen ei ole ollut ”mikään lottovoittojuttu”. Omaisuuden kerryttäminen on siis vaatinut töitä, ponnisteluja ja päättäväisyyttä, esimerkiksi useamman työn yhtäaikaista tekemistä ”yötä päivää” tai ahkeraa ”monisarjayrittämistä”. Nämä representaatioiden tavat voi ymmärtää myös pyrkimyksinä tavallistaa suomalaista hyvätuloisuutta.

Kovan työnteon lisäksi sarjan hyvätuloiset perheenjäsenet kuvaavat omassa puheessaan vastavuoroistamisen periaatteen ja hyväntekeväisyyden olevan oman työelämämenestyksensä, taloudellisen vaurautensa ja huolettoman elämäntapansa selittävä tekijä, kuten alla olevassa aineisto-otteesta käy ilmi.

Hyvätuloinen mies: Se miten me tällä hetkellä pystytään elämään niin se on oikeestaan seurausta siitä et on kurinalaisuutta. Ja toki pitää tykätä siitä mistä tekee. Että pystyy niinkun suoriutumaan korkealla tasolla.

Hyvätuloinen nainen: Se on vaatinut myös epäonnistumisia. Meillähän on esimerkiksi yks yhteinen täysin epäonnistunut yritystoiminta, mutta sit me ollaan vaan päätetty jatkaa sen jälkeenkin vaikka oltais hyvin voitu siinä kohtaa heittää pillit pussiin.

Hyvätuloinen mies: Taloudellinen menestys on tärkeää, mut se on enemmänkin seurausta niistä muus-, muista asioista. Eli jos sä haluat miljoona euroa, niin auta miljoonaa ihmistä. Eli se on se seuraus siitä hyväntekemisestä. (Jakso 9, 1.27.)

Aineisto-otteessa hyvätuloisen elämäntapaa kuvataan mahdollistavan kurinalaisuus, riskinottokyky ja halu yrittää epäonnistumisen jälkeen. Hyvätuloinen mies kuitenkin kuvaa taloudellisen menestyksen edellyttävän halua auttaa, tehdä hyvää ja vastavuoroistaa saavuttamaansa menestystä. Tällöin ansaitsevuuutta ei representoida yksinomaan yrittämisen haluna, päättäväisyytenä ja kykynä ”olla heittämättä pillejä pussiin”, vaan myös muiden auttamisesta seuraavana kausaalisuhteena ja hyvän kiertona. Sarjassa kyseinen perhe tekee myös pienellä viikkobudjetillaan hyväntekeväisyystekoja ja osoittaa perheenjäsenten olevan myös köyhinä kurinalaisia rahankäyttäjiä.

Sarjassa tuotetuilla eronteilla esimerkiksi päivittäinen kauppa-asiointi kehystetään luokkalahtoisesti (ks. Lyle 2008, 325). Luokka-asemaan sidottua arvoa ja makua tuotetaan erityisesti osallistujien itserefleksiivisellä puheella, mutta perheiden välistä kontrastia vahvistaa myös kertojaäänien perheiden elämäntapaa koskevat sanavalinnat, kuten ”vaatimaton” ja ”luksus”. Luokkaan ja makuun liittyvät eronteot tulevat myös näkyviksi, kun hyvätuloinen suomalainen ei esimerkiksi tunne Lidlin hedelmävihannesosaston punnitsemislogiikkaa tai köyhyydessä elävä on epävarma ruokaravintolan etiketin noudattamisesta. Tällöin sarjassa kuluttajuuskulttuuri ja kulutusvalinnat ovat keskeinen luokkaerojen tekemisen paikka (ks. Soronen 2014).

Sarjassa on tunnistettavissa lukuisia yhteiskuntaluokkaan sidottuja pedagogisia opetuksia, joihin myös hyvätuloiset perheet osallistuvat esimerkiksi opettelemalla uunipellin käyttöä, pullojen keräämistä lisätienestien hankkimiseksi tai perheen kanssa ajan viettämistä. Hyvätuloiset perheet kuitenkin kohdistavat köyhyydessä eläviin perheisiin yhteisissä tapauksissa jonkin verran moraalista pedagogiikkaa, kuten säästämiseen, sijoittamiseen, asunto-kauppoihin, kiitollisuuteen, yrittäjyyden suunnitteluun ja talouden pitoon liittyvien neuvojen antamista (ks. Skeggs ja Wood 2012, 105). Köyhyydessä elävillä perheenjäsenillä ei kuitenkaan esitetä olevan taitoja ja osaamista, joita he voisivat antaa vastaavasti takaisin. Hyvätuloiset perheet kuitenkin oppivat pienellä budjetilla elettyään yhdessä vietetyn ajan merkityksen ja esimerkiksi metsäretkien ja kissan seuran arvon. Sarjassa hyvätuloisten perheiden oppimiskokemukset koskevat myös muun muassa tarjouksessa olevien ”punalaputettujen” elintarvikkeiden ostoa, kaupassa käymistä jalan, julkisilla liikennevälineillä liikkumista, pyöräilyä,

kotona aamupalan syöntiä tai kirpputorilla ja kirjastolla käymistä. Sarjan toisessa jaksossa hyvätuloinen perhe hakeutuu myös leipäjonoon leikkiessään viikon ajan yksipuolista ravintoa saavia vähävaraisia ihmisiä.

Juontaja: Varalahdet ottavat kokeilun tosissaan ja hakevat apuja yksipuoliseen ruokavalioon leipäjonosta.

Hyvätuloinen nainen: Niin, tonne meidän ois tarkoitus mennä jonottelee. Että. Siellä on jo jono muodostunut.

Hyvätuloinen mies: Nyt riittää kyllä hyvin ruuat –

Hyvätuloinen nainen: Marko sai suklaata.

Hyvätuloinen mies: Hursti tekee arvokasta työtä kyllä. Nyt mun pitää kyl tää sitten hyvittää sille Hurstille että pistää johonkin avustusrahastoon vähän rahaa sinne. Että ollaan käyty sielt hakemassa et ei tuu paha mieli kenellekään. (Jakso 2, 29.43.)

Yllä olevassa aineisto-otteessa hyvätuloisten leipäjonoon hakeutuminen kuvataan juontajaäänellä valintana, sillä hyvätuloisen perheen luonnehditaan ”ottavan kokeilun tosissaan”. Ruoka-apuun turvautumisen voi nähdä ei-ansaitsevana tekona, sillä perhe ei tosiasiansa ole ruoka-avun tarpeessa. Vastaavaa köyhyyden kokeilemistä ja leikkimistä on aiemmassa kirjallisuudessa nimetty köyhyyden ”safarikokemukseksi” (ks. Romano 2018, 70) ja ”köyhyysturismiksi” (Barton ja Davis 2018, 197). Aineisto-otteen lopussa hyvätuloinen mies tunnistaa leipäjonossa käymisen moraalisen ongelmallisuuden ja puhuu hyväntekeväisyyslahjoitusaikomuksensa avulla teon moraalisesti hyveellisemmäksi ”et ei tuu paha mieli kenellekään”. Sarjan kerronnassa siis representoidaan hyvätulaisia potentiaalisesti ei-ansaitsevina, mutta kerronnan kuluessa kuitenkin moraalisesti hyveelliset teot ja vastavuoroisuus kompensoivat hyvätuloisten moraalisesti tuomittavia tekoja.

Yritteliäisyydellä ja legitiimillä tarpeella ansaitseva köyhä

Rikkaat ja rahattomat -sarjan köyhyydessä eläviä perheenjäseniä kuvataan ohjelmassa muun muassa kategorioiden taiteilija, työtön, opiskelija, lukiolainen, yksinhuoltaja ja sairaalomalalla oleva. Sarjaan on valittu perheitä, joiden jäsenet työskentelevät esimerkiksi hoitoalalla ja vuorotyössä. Näiden ammattivalintojenkin voi mieltää vahvistavan köyhyydessä elävien ansaitsevuutta, sillä joitakin ammattiryhmiä – kuten palomiehiä ja sairaanhoitajia – voidaan pitää erityisen ansaitsevina ammatinharjoittajina, etenkin kun köyhyydessä elävää työtä tekevää ihmistä verrataan palkkatyön ulkopuolella oleviin sosiaaliturvan saajiin (ks. Goodman ja Carr 2017, 317).

Yleisesti köyhyydessä eläviä perheitä representoidaan sarjassa maksuvaikeuksissa olevina ihmisinä, joilla ei ole täysivaltaista mahdollisuutta kuluttaa. Köyhyydessä elävien ihmisten elämäntapaa kuvataan sarjassa adjektiiveilla vaatimaton, masentava ja kotikutoinen. Sarjassa rakennetaankin erityinen tunnelataus rankan köyhyyden ja leppoisan hyvätuloisuuden välille, jolloin sarjassa vahvistetaan ääripäiden ainutlaatuista ja sentimentaalista kohtaamista (ks. Mäkelä ja Karttunen 2020).

Sarjassa kuitenkin representoidaan köyhydessä eläviä perheitä työmarkkinaorientoituneina, yritteliäinä ja sinnikkäinä ihmisinä, jotka haluavat hyvätuloisten tavoin luoda itselleen vaurautta, tavoitella rahan mahdollistamaa muutosta elämään ja motivoitua oppimaan omistamaan rahaa. Nämä kuvaukset liittyvät sekä yrittäjänä toimimiseen, yrittäjähenkisyyteen tai yrittäjyysshaaveisiin että konkreettisiin ilmauksiin halusta saada itselleen työpaikka, joka mahdollistaisi esimerkiksi paljon tai ylellisyystuotteiden ostamisen. Sarjassa myös hyvätuloiset perheet kuvaavat kokeneensa arvostusta köyhydessä eläviä perheitä kohtaan, sillä he kunnioittavat esimerkiksi yksinhuoltajuudessa tarvittavaa sinnikkyyttä, periksiantamattomuutta ja arjen sankarillisuutta.

Myös köyhydessä elävien perheiden ansaitsevuutta tuottavat sekä juontajaääni, perheet itse tai erilaiset todistajien – kuten sukulaisten ja ystävien – puhe. Köyhydessä elävien perheiden ansaitsevuutta vahvistetaan representoimalla köyhydessä elävät henkilöt itsepärijäävinä ja korkean työmoraalin omaavina henkilöinä. Sen lisäksi köyhydessä elävien perheiden yritteliäisyyteen liittyy myös vastuullinen ja nöyrä asenne rahaa ja kuluttamista kohtaan, kuten alla olevasta aineisto-otteesta käy ilmi.

Köyhydessä elävä nainen: Noni, mulla käsikin tärisee ku Ville ehotti että mennään, mentäis tota ostamaan miulle toi urheilukello mitä mie varmaan oon puolisen vuotta suunnitellu ostavani, tai onkohan se vuoden ollu jo markkinoilla. Ja nyt ajatus siitä että meen jonkun toisen rahoilla ostamaan. Se tuntuu toisaalta väärältä, koska en oo itte tehnyt sen rahan eteen yhtään mitään. Kun on tottunut siihen et pitää, et sen rahan eteen on tehnyt töitä.

Juontaja: Juttaa mietityttää ylenpalttinen rahankäyttö. Hammasta purren hän kuitenkin uskalttaa ostaa kellon ja Villekin saa kauan toivomansa tennismailan. (Jakso 9, 30.04.)

Yllä olevassa aineisto-otteessa juontajaääni vahvistaa köyhydessä elävän perheen äidin vastuullista ja nöyrää asennetta rahankäyttöön. Juontajaääni kuvaa rahankäyttöä uskaltamisena, joka tehdään ”hammasta purren”. Perheen äiti aineisto-otteen alussa kertoo, kuinka ”käsikin tärisee” pitkään suunniteltujen hankintojen – urheilukellon ja tennismailan – ostamisesta ”toisen rahoilla”. Otteessa representoidaan köyhydessä elävää perhettä vastuulliseen rahankäyttöön sitoutuneiksi ihmisiksi, jotka on ”tottuneet et sen rahan eteen on tehnyt töitä”.

Sarjassa representoidaan köyhydessä elävien perheiden vastuullista kuluttajuutta myös tilanteissa, joissa perheet esimerkiksi ostavat joululahjoja ennakoon tai opettelevat säästämistä. Köyhydessä elävät perheet myös oppivat, että omista talousasioista pitää ottaa enemmän selvää ja että vaurastuminen on iloinen eikä paha asia. Vastuullista rahankäyttöä sarjassa tuotetaan kuvaamalla kerskakulutusta ”syntiseksi” tai osoittamalla hyvätuloisten viikkobudjettia kohtaan kiitollisuutta. Sarjan jaksoissa köyhydessä elävät perheet saavat esimerkiksi toteuttaa pitkäaikaisia unelmiaan ja tutustua sähkö- tai karting-autoiluun, vapaalentämiseen, laitesukeltamiseen tai lumilautailuun. Ruokakaupassa vähävaraiset perheet hemmottelevat itseään ja saavat syödäkseen sitä mitä haluavat, kun tavallisesti he ostavat kaupasta kokista, hernekeittoa, makaronia, riisiä, ranskalaisia, nakkeja ja/tai jauhe-
lihaa. Sarjassa köyhydessä elävien perheiden rahankäytön kokemuksiin liittyykin ensiker-
talaisuus. Köyhyttä representoidaan esimerkiksi kyvyttömyytenä hankkia kunnon sänkyä, käydä ravintolassa syömässä, käydä kylpylässä tai mahdollistaa lasten harrastuksia.

Köyhyydessä elävillä perheillä kuvataan yritteliäisyyden lisäksi olevan legitiimejä tarpeita köyhyytensä taustalla, kuten esimerkiksi sairauksia, työkyvyttömyyttä tai kriisitilanteita. Alla olevassa otteessa eri puhujapositiot representoivat sekä yritteliäisyyttä että legitiimiä tarvetta köyhyydessä elävän perheen ansaitsevuuden kriteereinä.

Köyhyydessä elävän perheen sukulainen: *Äidillä mun-, murtu tota toi selkä nuorena ja sitten se on vaikuttanu hänen elämään aika paljon niinku työllistymiseen ja sitten tota työntekoon muutenkin ylipäätänsä että. Hän on kuitenkin semmonen ihminen, joka halluu tehä niinku asiat, et jos hän päättää jotakin niin hän tekkee loppuun ja. Hän on sitten tota, työllistänyt itseänsä yrittäjänä sitte että sais meille lapsille perustarpeet mitä nyt elämässä tarvitaan et. Joo ja sit, tos lääkäriki on ihan suoraan sanonu äidille että et sitä selkää ei leikata ennen ku on niinku kuset ja paskat housussa.*

Hyvätuloinen mies: *Niin, niin, niin.*

Köyhyydessä elävän perheen sukulainen: *Et se on sitten vaan elettävä sit sen selän kanssa.*

Hyvätuloinen mies: *Joo.*

Köyhyydessä elävän perheen sukulainen: *Niinku ne ei rupee kuvaamaan sitä selkää, ja äidillä ei tietenkään ole varaa käyä yksityisellä esimerkiks kuvauttamassa sitä. Ni se on vähän hankala tilanne sitte.*

Hyvätuloinen mies: *Kyllä, yllätti varmaa toi koko paletti, että on aika. Aika. On niinku, ei oo mitenkään niinku normaalia että. Että aika kovaa arkee kyllä ollu että.*

Juontaja: *Viikko on melkein loppuillaan, kun Sussu, Jassu ja Jenni ovat päättäneet vielä yllättää äitinsä.*

Köyhyydessä elävän perheen lapsi: *Ääh, meillä ois sulle yks juttu.*

Köyhyydessä elävän perheen äiti: *No?*

Köyhyydessä elävän perheen lapsi: *Ööh, no me ollaan varattu sulle lääkäriaika yksityiseltä.*

Köyhyydessä elävän perheen äiti: *Yksityiseltä, ihan oikeesti?*

Köyhyydessä elävän perheen lapsi: *Joo.*

Köyhyydessä elävän perheen äiti: *Tsi. Nytkö mä pääsen ku. Nytkö mä pääsen sitten käymään oikeesti yksityisellä lääkäriillä, joka tutkii mun selän? Ettei tarvii mennä tonne Hervantaan ja siellä kysytään vaan multa että eikö sua oo kukkaan oo pistäny töihin. Kiitos.*

Köyhyydessä elävän perheen lapsi: *Ole hyvä, olet ansainnut sen. (Jakso 7, 34-33.)*

Yllä olevassa aineisto-otteessa mainitaan sarjan kymmenestä jaksosta ainoan kerran eksplisiittisesti ansaitsevuuden käsite. Aineisto-otteen alussa perheen sukulainen kuvaa köyhyydessä elävän perheen äitiä päättäväisenä ihmisenä, joka on yrittäjänä elättänyt perhettään, mutta selkäongelmien vuoksi joutunut olemaan poissa työelämästä. Sairaus representoidaan legitiiminä tarpeena, johon ei ole vastattu kunnallisessa terveydenhuollossa. Hyvätuloinen mies kertoo yllättyneensä köyhyydessä elävän perheen ”kovasta” ja ”ei-normaalista” arjesta, minkä jälkeen juontajaääni johdattaa katsojaa uuteen kohtaukseen, jossa köyhyydessä elävät perheen lapset yllättävät äitinsä kertomalla, että ovat varanneet tälle

lääkäriajan yksityisestä terveydenhuollosta. Lapsen puheessa perheen äiti on ”ansainnut” selkänsä kuvauksen ja terveytensä hoitamisen. Aineisto-otteessa perheelle tuotetaan sekä legitimi tarve että kontrollin puute julkisen terveydenhuollon käyttäjänä.

Sarjan kerronnassa draama rakennetaan luomalla jokaiseen jaksoon tarinallinen koukku ja jännite (ks. De Benedictis, Allen ja Jensen 2017, 348). Jännite puretaan usein edellisen aineisto-otteen kaltaisissa kohtauksissa, joissa vaihtoperheet tapaavat toistensa sukulaisia, työtovereita tai tuttavien ja joissa kerrotaan vaihtoperheistä tosiasioiksi esitettyjä seikkoja ennen perheiden kotiinpaluuta. Sarjassa on kuitenkin jaksoja, joissa niiden tarinallinen koukku rakennetaan hyvätuloisten perheiden muuntautumisen varaan. Näissä jaksoissa ensin kuvataan köyhyydessä eläviä ihmisiä toisetuttuina subjekteina, jolloin esimerkiksi köyhyydessä elävien sängyttömyys, ruokakaapin sisältö, avaaamattomat laskut tai asuinalueen ostari herättävät hyvätuloisissa turvattomuutta, surullisuutta ja ahdistusta. Näissä jaksoissa hyvätuloiset perheet aluksi kuvaavat köyhyydessä eläviä ihmisiä oman kokemusmaailmansa ulkopuolisina toimijoina. Nämä ennako-olettamat kuitenkin haastetaan sarjan tarinallisena käänteenä, sillä jakson kuluessa hyvätuloiset ovat oppineet jotain oivaltavaa rahankäytöstä, tuloeroista ja yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta elettyään viikon pienellä budjetilla. Esimerkiksi sarjan kolmannen jakson ensimmäisen puolikkaan ajan hyvätuloisen perheen äiti kärsi vuokra-asuntoalueella unettomuudesta, sillä köyhyydessä elävällä perheellä on pino maksamattomia laskuja, jääkaapissa sokerista ruokaa, parvekkeella tuhakuppi ja pakkasessa nuuskaa. Hyvätuloisen perheen äiti on avoimen asenteellinen köyhyydessä elävää perhettä kohtaan. Kuitenkin tavattuaan köyhyydessä elävän perheen ystäviä, tulee hän ymmärtäneeksi perheen velkaantumisen todellisen – erityisen legitimiin – syyn, johon perhe ei ole voinut vaikuttaa. Perheen taloudellisesti vaikea tilanne on johtunut koiran äkillisestä sairastumisesta, eikä moraalisesti paheksuttavasti toiminnasta kuten hyvätuloiset ovat olettaneet.

Hyvätuloinen nainen: Tota tää Jonna on varmaan, varmaankin sitten hyvin eläinrakas?

Köyhyydessä elävän ystävä: On, se rakastaa eläimiä. Sillä vasta kuoli sen koira tässä. Se oli Jonnalle tosi raskas aika. Ja sitten itse asiassa sen koiran sairastumisen myötä, niin tota. Niillä sitten joutu ottaa vähän velaks rahoja ja muuta. Niin, niillä on sitten kertynyt pikkasen velkaa tässä.

Hyvätuloinen nainen: Mä, mä oon ihan liikuttunut tästä koira-asiasta ja tästä koko jutusta. Mä, jotenkin koskettaa nyt tää. Koska nää on niin meidän pojan ikäisiä. Että nostan tälle nuorelle parille hattua et ovat hoitaneet koiransa niin hyvin kun on pystynyt hoitaa. Et tietenkin ikävä se velkaantuminen on. Mut mä kyllä kunnioitan tätä nuorta pariskuntaa, tätä vaihtoperhettä kyllä todella paljon. Että he kasvattaa, kasvattaa pientä tyttöä ja opiskelevat molemmi, ja on ollut taloudellisia vaikeuksia ja silti he taistelevat. (Jakso 3, 31.16.)

Yllä olevassa otteessa köyhyydessä elävän perheen ottama pikavippi representoidaan johtuneen legitimiistä tarpeesta seuranneesta maksuvaikeustilanteesta. Tämä tarinallinen käänne saa hyvätuloisen perheen naisen ”ihan liikuttuneeksi”, kun avaaamattomat laskut olivatkin selitettävissä kunnioitettavilla syillä ja perhe on vaikeuksistaan huolimatta selviytynyt ”taistelemalla”. Kyseisessä jaksossa hyvätuloinen perhe oppii, että heidän syyllistävää puheensa köyhyydestä, lähiöstä ja maksuvaikeuksista on johtunut heidän omista ennako-

luuloistaan. Reflektoimalla omia tunteitaan ja asenteitaan tunnustuksellisen puheen avulla hyvätuloisen perheen äiti muuntautuu ennakkoluuloisesta empaattiseksi ihmiseksi (ks. myös Nikunen 2016, 271–273). Implisiittisesti näissä kohtauksissa kuitenkin ei-kunnioitettavista syistä velkaantuneet vähävaraiset representoidaan ei-ansaitseviksi.

Johtopäätökset

Rikkaat ja rahattomat -tosi-tv-ohjelma on adaptoitu suomalaiseen kulttuurin soveltuvaksi tuottamalla lukuisia luokkaan ja kulttuuriin sidottuja vihjeitä esimerkiksi asuinalueisiin, makaroniin ja Hurstin leipäjonoon liittyen. Sarja representoi köyhyydessä eläviä perheenjäseniä ihmisinä, jotka ihailevat kuluttajuuden kautta mahdollistuvaa ”parempaa” elämää. Sarjassa siis ihanteellistetaan sosiaalista liikkuvuutta sekä keski- ja yläluokkaisia käytöstapoja, makuja ja brändejä (ks. Kolehmainen ja Mäkinen 2009). Hyvätuloisten reaktiot vahvistavat katsontatapaa, jossa taloudellinen niukkuus nähdään kulttuurisesti ja kapeasti ei-toivottavana tilana, josta on syytä rikastumalla päästä pois. Tämän vuoksi hyvätuloiset suomalaiset voivat myös asettua pedagogisiin suhteisiin köyhyydessä eläviin nähden tarjoamalla esimerkiksi neuvonantoa sijoittamiseen ja säästämiseen. Luokka- ja tuloerot ovat sarjassa eksplisiittisesti läsnä, mutta ihmisiä kohtauttamalla ja eri tuloryhmien samuutta ja yhteisyyttä esittämällä niitä myös häivytetään. Samuutta vahvistetaan esimerkiksi kuvauksilla jaetusta työteliäisyydestä sekä perheen kanssa vietetyn ajan merkityksestä. Suomessa luokkaerojen eksplisiittinen esittely näyttääkin olevan mahdollista representoimalla tuloryhmien ääripäitä ansaitsevina ja keskenään samanlaisina henkilöinä. Sarjassa ääripäisiin tuloryhmiin kuuluvat perheenjäsenet representoidaan kuitenkin sekä uniikkeina että yleisettyyn ryhmään kuuluvina yksilöinä (ks. myös Barton ja Davis 2018, 198).

Analysini perusteella Rikkaat ja rahattomat -tosi-tv-ohjelmassa representoidaan suomalaisten hyvätuloisten ansaitsevuutta kovaan työnteekoon ja vastavuoroistamiseen liittyvillä kuvauksilla, kun taas köyhyydessä elävien suomalaisten ansaitsevuutta vahvistetaan yritteliäisyyteen ja legitimiin tarpeisiin liittyvillä moraalisisilla hyveillä. Näitä kaikkia tuotetaan sekä juontajanaan että köyhyydessä elävien, hyvätuloisten ja heidän tuttavien sekä sukulaistensa puheella.

Aiempaan tutkimukseen peilaten sarjassa on tunnistettavissa erityisesti köyhyydessä elävien kontrolliin, tarpeeseen ja asenteeseen liittyviä kuvauksia, kun taas hyvätuloisten ansaitsevuusrepresentoinneissa korostuu vastavuoroisuuden kriteeri (van Oorschot 2000). Erityisesti sarjassa vahvistetaan sekä hyvätuloisten että köyhyydessä elävien työmoraaliin ja yritteliäisyyteen liittyvää kulttuurista arvoa. Tällöin sarjan ansaitsevuusrepresentaatiot ovat linjassa aiempien tutkimusten kanssa, joissa ansaitsevuus on yhdistetty yksilön yritteliäisyyteen ja ponnisteluihin (ks. Petersen 2012; Feather ja Dawson 1998; Gibson 2009). Erityisesti sarjassa ahkeran työnteon kuvauksilla representoidaan hyvätuloiset perheet omalla ahkeruudellaan ja omin ponnisteluin taloudellisen vaurautensa saavuttaneina ihmisinä (ks. Hearn 2008; Rowlingson ja Connor 2011). Kovan työnteon representoinnilla myös häivytetään luokkaeroja ja tavallistetaan suomalaista hyvätuloisuutta. Tämä kehystyksen tapa tukee meritokraattista ajattelua, jonka mukaan hyvätuloiset ovat vaurautensa myös moraalisesti ansainneet (ks. Tyler ja Bennett 2010; Winslow 2010, 278). Empiiriset havainnot

ovat myös linjassa Kantolan ja Kuuselan (2019) tulosten kanssa, joiden mukaan suomalaiset hyvätuloiset voivat ilmaista omaa moraaliaan korostamalla esimerkiksi työntekonsa kurinalaisuutta. Hyväntekeväisyyttä harjoittava hyvätuloinen voi vastavuoroistamisen avulla hyvittää moraalisesti tuomittavan tekonsa esimerkiksi lahjoittamalla rahaa tai tarjoamalla apuaan (ks. Rowlingson ja Connor 2011). Sarjassa hyvätuloisten elämäntapaan liitetään positiivisena arvona myös terveelliset valinnat, liikunnallisuus ja itsensä hoiva. Sarjan kuvastosta puuttuvat esimerkiksi kuvaukset hyvätuloisten peritystä varallisuudesta tai yrittämisen ja perhe-elämän yhteensovittamisen haasteista.

Rikkaat ja rahattomat -sarjassa representoidaan myös sellaista köyhyyttä, jossa korostuu arvona köyhyydessä elävien ihmisten hyveellisyys, ahkeruus, työteliäisyys ja/tai haavoittuvuus (ks. Morrison 2019, 171, 253; Winslow 2010). Tätä hyveellisuutta representoidaan erityisesti suhteessa yksinhuoltajuuteen, yrittäjyyteen, kuluttajuuteen sekä työssäkäyntiin. Sarjassa myös representoidaan köyhyydessä elävien tilanteita kuvaamalla köyhyyden taustalla olevia legitiimejä ulkoisia syitä (esim. Goodman ja Carr 2017, 315, 320), kuten terveydenhuollon eriarvoisuutta tai lemmikkieläimen sairastumista. Legitiimin tarpeen kuvauksilla tuotetaan kertomuksia toiminnasta, josta toimijat eivät ole selontekovelvollisia (ks. Skeggs ja Wood 2009, 237). Rikkaat ja rahattomat -sarjasta ei ole varsinaisesti tunnistettavissa sensaatiohakuista häpäisyä tai huumoria, vaikka köyhyydessä eläviä perheitä kutsutaan sarjassa reflektiiviseen itsensä muuntamiseen, hyvätuloisen elämäntavan ja sosiaalisen liikkuvuuden tavoitteluun. Pikemminkin sarja vahvistaa sankarillista roolimalliköyhyttä ja vain implisiittisessä mielessä representoi köyhyydessä elävien ihmisten ei-ansaitsevuutta (De Benedictis, Allen ja Jensen 2017, 349; Morrison 2019, 163–165). Nämä hienovaraiset implisiittiset viestit ei-ansaitsevuudesta liittyvät myös hyvätuloisten ruoka-apuun turvautumiseen ja ennakoluuloihin. Rikkaat ja rahattomat -sarjan köyhyyskuvastossa korostuu sankarillisuus, ja siitä puuttuu esimerkiksi ei-valkoisuuden, päihdeongelmien tai onnellisen köyhyyden representointi.

Tulkintani mukaan tulotasojen ja eriarvoisuuden tarkastelu voi olla hyvinkin suomalaisille televisiomarkkinoille ja mediakentälle matkustava teema. Suomalaisessakin media-tuotannoissa voi vahvistua ei-sovinnollinen köyhyyden esittäminen eli työhaluttomia köyhyydessä eläviä ihmisiä kuvaava ja ei-sympaattisiin kehystyksiin perustuva niin kutsuttu köyhyysporno. 2020-luvulla pohjoismaainen hyvinvointivaltio ei välttämättä enää nojautu ajatukseen luokattomasta Suomesta. Suomalaisessa mediakuvastossa on esimerkiksi nähty ääripäiden kohtauttamiseen perustuvan sovittelujournalismin epäonnistuminen, kun Ylen Kuplat-ohjelmassa kansanedustaja Susanna Koski torjui köyhyydessä elävän Anna-Maija Tikkasen selonteot työkyvyttömyydestään (ks. Mäkelä ja Karttunen 2020). Tuotantoyhtiöiden formaattistoihin ja ansaitsevuusrepresentaatioihin liittyvillä valinnoilla voidaan mediakentällä vaikuttaa suomalaisten luokka- ja tuloerojen kulttuuriseen, ideologiseen ja moraaliseen kuvastoon. Niillä on mahdollista myös haastaa kulttuurista käsitystä kuluttamisen ja työmarkkina-aktiivisuuden kautta ansaitusta onnesta.

Tutkimukseni heikkoutena voi pitää sen pientä aineistoa ja sitä, että en ole sisällyttänyt analyysiini visuaalista materiaalia. Sen lisäksi tutkimukseni rajoitteena voi pitää sitä, että Rikkaat ja rahattomat -tosi-tv-sarja perustuu brittiläiseen formaattiin. Jatkotutkimusaiheeksi soveltuisi audiovisuaalisten ansaitsevuusvihjeiden sekä suomalaista alkuperää olevien tosi-tv-formaattien analyysi. Sen lisäksi olisi syytä tutkia suomalaisten tosi-tv-ohjelmien katso-

jien reaktioita sekä puheessa tai verkkokeskusteluissa tuottamia asemoiteja ja ansaitsevuusarvioiteja suomalaisesta köyhyydestä, hyvätuloisuudesta sekä keskiluokkaisuudesta. Esimerkiksi Skeggsin ja Woodin (2012, 142) analyysi osoittaa, että katsojat eivät omaksu tosi-tv-ohjelmien pedagogisia ja moraalisia viestejä sellaisinaan, vaan neuvottelevat niistä suhteessa omaan elämäänsä ja yhteiskuntaluokkaansa. Tulevaisuudessa olisi tärkeä tutkia sitä, missä määrin meritokratia, yritteliäisyys, työnteko, vastavuoroisuus ja legitiimi tarve tulevat suomalaisten televisionkatsojien vastaanottotutkimuksissa neuvotelluiksi. Olisi tärkeää myös tutkia affektien kehityksessä sitä, miten suomalaisia luokkaeroja ja ansaitsevuutta koskevaa tosi-tv-ohjelmaa vastaanotetaan eri luokka-asemistä käsin. Sen lisäksi suomalaisen median ansaitsevuuskuvastoa olisi syytä tutkia laajemmassa mielessä, esimerkiksi analysoimalla suomalaista sanomalehtikirjoittelua ja henkilöhaastatteluita ansaitsevuuden näkökulmasta. Tällaiset analyysit voisivat keskittyä sen tarkasteluun, millaista yhteiskuntaluokkaan sidottua moraalista arvoa esimerkiksi kuluttamiseen, syömiseen ja harrastamiseen suomalaisessa mediakuvastossa tuotetaan.

Kirjallisuus

- Aslama, Minna, Pauliina Lehtinen ja Meri Toivanen. 2006. "Kaksitoista totuutta Big Brotherista – Osallistujien kokemuksia tosi-tv:stä." *Tiedotustutkimus* 29(4): 7–23. <https://doi.org/10.23983/mv.62398>.
- Aslama, Minna ja Mervi Pantti. 2006. "Talking alone: reality TV, emotions and authenticity." *European Journal of Cultural Studies* 9 (2): 167–184. <https://doi.org/10.1177/1367549406063162>.
- Barton Alana ja Howard Davis. 2018. "From empowering the shameful to shaming the empowered: Shifting depictions of the poor in 'reality TV.'" *Crime, Media, Culture* 14 (2): 191–211. <https://doi.org/10.1177/1741659016679475>.
- Biressi, Anita ja Heather Nunn. 2005. *Reality TV: Realism and Revelation*. London: Wallflower Press.
- Biressi, Anita. 2011. "The virtuous circle: Social entrepreneurs and welfare programming in the UK." Teoksessa *Reality Television and Class*, toimittaneet Helen Wood ja Beverley Skeggs, 144–155. London: Palgrave Macmillan.
- Beresford, Peter. 2016. "Presenting welfare reform: poverty porn, telling sad stories or achieving change?" *Disability & Society* 31 (3): 421–425. <https://doi.org/10.1080/09687599.2016.1173419>.
- Briant, Emma, Nick Watson ja Gregory Philo. 2013. "Reporting disability in the age of austerity: the changing face of media representation of disability and disabled people in the United Kingdom and the creation of new 'folk devils'." *Disability & Society* 28 (6): 874–889. <https://doi.org/10.1080/09687599.2013.813837>.
- De Benedictis, Sara, Kim Allen ja Tracey Jensen. 2017. "Portraying Poverty: The Economics and Ethics of Factual Welfare Television." *Cultural Sociology* 11 (3): 337–358. <https://doi.org/10.1177/1749975517712132>.
- Esmark, Anders ja Sarah R. Schoop. 2017. "Deserving Social Benefits? Political Framing and Media Framing of 'Deservingness' in Two Welfare Reforms in Denmark." *Journal of European Social Policy* 27 (5): 417–432. <https://doi.org/10.1177/0958928716688262>.
- Feather, Norman T. ja Sara Dawson. 1998. "Judging deservingness and affect in relation to another's employment or unemployment: a test of a justice model." *European Journal of Social Psychology* 28 (3): 361–381. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0992\(199805/06\)28:3<361::AID-EJSP867>3.0.CO;2-E](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(199805/06)28:3<361::AID-EJSP867>3.0.CO;2-E).
- Gibson, Stephen. 2009. "The Effortful Citizen: Discursive Social Psychology and Welfare Reform." *Journal of Community & Applied Social Psychology* 19: 393–410. <https://doi.org/10.1002/casp.1003>.
- Goodman, Simon ja Philippa Carr. 2017. "The just world hypothesis as an argumentative resource in debates about unemployment benefits." *Journal of Community & Applied Social Psychology* 27 (4): 312–323. <https://doi.org/10.1002/casp.2314>.
- Hearn, Alison. 2008. "Insecure: Narratives and Economies of the Branded Self in Transformation Television." *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies* 22 (4): 495–505. <https://doi.org/10.1080/10304310802189972>.
- Hill, Annette. 2005. *Reality TV: Audiences and Popular Factual Television*. London: Routledge.

- Hopmann, David N., Morten Skovsgaard ja Christian Elmelund-Præstekær. 2017. "What have I done to deserve this? The role of deservingness in effects of ordinary citizens as cases in the news." *European Journal of Communication* 32 (4): 333–347. <https://doi.org/10.1177/0267323117109000>.
- Huws, Ursula. 2015. "Saints and sinners: lessons about work from daytime TV." *International Journal of Media & Cultural Politics* 11 (2): 143–163. https://doi.org/10.1386/macp.11.2.143_1.
- Iltalehti. 2020a. Rikkaat ja rahattomat: Ylitarkastajaa pelottaa kerrostalolähiössä - karitsan luomujauhelihaakaan ei saa. Luettu 14.5.2021. <https://www.iltalehti.fi/tv-ja-leffat/a/327fc20e-1fdd-4892-b71d-bb69f85aee6c>.
- Iltalehti. 2020b. Rikkaat ja rahattomat -ohjelmassa autokaupoilla rikastunut pariskunta järkyttyy asunnostaan: "Asuuko täällä oikeasti joku?". Luettu 14.5.2021. <https://www.iltalehti.fi/tv-ja-leffat/a/05e4e98d-159f-48f3-879a-ebcec6cd94f5>.
- Iltta-Sanomat. 2020a. Miljonääri Toivo Sukari ja Nadja-vaimo vaihtoivat ökyelämän 110 euron viikkobudjettiin – joutuivat lopulta turvautumaan "nöyryyttävään" ratkaisuun. Luettu 14.5.2021. <https://www.is.fi/tv-ja-elokuvat/art-2000006438022.html>.
- Iltta-Sanomat. 2020b. Yksinhuoltajaäiti Niina joutui velkahelvettiin talokauppojen takia – nyt kolmilapsinen perhe kituuttaa 96 eurolla viikossa huonomaineisessa lähiössä. Luettu 14.5.2021. <https://www.is.fi/tv-ja-elokuvat/art-2000006450356.html>.
- Jensen, Tracey. 2014. "Welfare Commonsense, Poverty Porn and Doxosophy." *Sociological Research Online* 19 (3): 277–283. <https://doi.org/10.5153/sro.3441>.
- Kantola, Anu ja Hanna Kuusela. 2019. *Huipputuloiset: Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.
- Kavka, Misha. 2012. *Reality TV*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Katz, Michael B. 2013. *Undeserving Poor: America's Enduring Confrontation with Poverty*. Cary: Oxford University Press.
- Keinonen, Heidi. 2010. "Hancockista Hanskiksi: Kulttuurisen läheisyyden rakentaminen brittiläisen tilannekomedian suomalaisessa adaptaatiossa." *Lähikuva* 23 (3): 32–48.
- Keinonen, Heidi. 2013. "'Tämä ei ole tosi-tv:tä, tämä on totta': Geneerinen neuvottelu Iholla-sarjassa." *Lähikuva* 26 (1): 32–47.
- Keinonen, Heidi. 2017. *Televisioformaatti ja kulttuurinen neuvottelu*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 123, Jyväskylän yliopisto.
- Kolehmainen, Marjo. 2017. "The Material Politics of Stereotyping White Trash: Flexible Class-Making." *The Sociological Review* 65 (2): 251–266.
- Kolehmainen, Marjo ja Katariina Mäkinen. 2009. "Tyylihomot ja talous: seksuaalisuus, kuluttaminen ja luokka tositelevisiossa." *Kulttuurintutkimus* 26 (3–4): 47–60.
- Kuusisto, Anna-Kaisa ja Jaakko Tuominen. 2019. "Epäilyä ja myötätuntoa: Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Ylen verkkouutisissa 2014–2016." *Media & viestintä* 42 (3): 187–212. <https://doi.org/10.23983/mv.85781>.
- Kyriakidou, Maria. 2021. "Hierarchies of deservingness and the limits of hospitality in the 'refugee crisis.'" *Media, Culture & Society* 43 (1): 133–149. <https://doi.org/10.1177/0163443720960928>.
- Laakso, Maria. 2018. "Työttömän tarina. Tapaus Ossi Nyman ja kertomuskamppailu oikeasta ja väärästä työttömyydestä." *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 2018 (1): 26–47. <https://doi.org/10.30665/av.70006>.
- Larsen, Christian A. ja Thomas E. DeJgaard. 2013. "The institutional logic of images of the poor and welfare recipients: A comparative study of British, Swedish and Danish newspapers." *Journal of European Social Policy* 23 (3): 287–299. <https://doi.org/10.1177/0958928713480068>.
- Lehmusvesi, Jussi. 2020. Miljonäärin vaimo itkee onnesta päästessään sänkyynsä köyhäilyviikon jälkeen – Tosi-tv-sarjan mukaan rikkaiden ja rahattomien ero tiivistyy älyttömiin pikkuasioihin. Luettu 13.5.2021. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006468521.html>.
- Lundström, Ragnar. 2013. "Framing fraud: Discourse on benefit cheating in Sweden and the UK." *European Journal of Communication* 28 (6): 630–645. <https://doi.org/10.1177/0267323113502737>.
- Lyle, Samantha. A. 2008. "(Mis)recognition and the Middle-class/Bourgeois Gaze: A Case Study of Wife Swap." *Critical Discourse Studies* 5 (4): 319–330. <https://doi.org/10.1080/17405900802405239>.
- McMurria, John. 2008. "Desperate Citizens and Good Samaritans: Neoliberalism and Makeover Reality TV." *Television & New Media* 9 (4): 305–332. <https://doi.org/10.1177/1527476408315115>.
- Morrison, James. 2019. *Scroungers: Moral Panics and Media Myths*. London: Zed Books.
- Mäkelä, Maria ja Laura Karttunen. 2020. Kokemuksellisuus, mallitarinat ja eksemplaarisuus tarinallisen yksilöjournalismin aikakaudella. Teoksessa *Kertomuksen keinoin. Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa*, toimittaneet Mikko T. Virtanen, Pirjo Hiidenmaa ja Jyrki Nummi, 273–306. Helsinki: Gaudeamus.

- Nelonen. 2021. Luettu 29.3.2021. <https://www.nelonen.fi/ohjelmat/rikkaat-ja-rahattomat>.
- Nikunen, Kaarina. 2007. "Kompuroivat perheet hajoilevissa taloissaan eli tavallisuuden representaatiot Hauskoissa kotivideoissa." *Lähikuva* 20 (2): 27–45.
- Nikunen, Kaarina. 2013. "Difference in Reality: Ethnic minorities and the boundaries of the nation in reality TV in Finland." *Popular Communication: The International Journal of Media and Culture* 11 (4): 303–317. <https://doi.org/10.1080/15405702.2013.838249>.
- Nikunen, Kaarina. 2016. "Media, Passion and Humanitarian Reality Television." *European Journal of Cultural Studies* 19 (3): 265–282. <https://doi.org/10.1177/1367549415609324>.
- Nikunen, Kaarina. 2019. "Breaking the Silence: From representations of victims and threat towards spaces of voice." Teoksessa *Sage Handbook of Migration and Media*, toimittaneet Kevin Smets, Koen Leurs, Myria Georgiou, Saskia Witterborn ja Radhika Gajjala, 411 – 423. London: Sage.
- Oksanen, Atte ja Sari Näre. 2006. "Elämää ruudulla: tosi-tv moraalibrändinä." Teoksessa *Kasvattajan brändikirja*, toimittaneet Hanna Lehtimäki ja Juha Suoranta, 149–162. Helsinki: Finn Lectura.
- Orbe, Mark P. 2008. "Representations of Race in Reality TV: Watch and Discuss." *Critical Studies in Media Communication* 25 (4): 345–352. <https://doi.org/10.1080/15295030802327790>.
- Ouellette, Laurie ja James Hay. 2008a. *Better Living Through Reality Television*. Oxford: Blackwell.
- Ouellette, Laurie ja James Hay. 2008b. "Makeover Television, Governmentality and the Good Citizen." *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies* 22 (4): 471–485. <https://doi.org/10.1080/10304310801982930>.
- Paterson, Laura L., Laura Coffey-Glover ja David Peplow. 2016. "Negotiating Stance within Discourses of Class: Reactions to Benefits Street." *Discourse & Society* 27 (2): 195–214. <https://doi.org/10.1177/0957926515611558>.
- Patrick, Ruth. 2017. *For whose benefit? The everyday realities of welfare reform*. Bristol: Policy Press.
- Petersen, Michael B. 2012. "Social Welfare as Small-Scale Help: Evolutionary Psychology and the Deservingness Heuristic." *American Journal of Political Science* 56: 1–16. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2011.00545.x>.
- Romano, Serena. 2018. *Moralising Poverty. The 'Undeserving' Poor in the Public Gaze*. London: Taylor & Francis.
- Rowlingson, Karen ja Stuart Connor. 2011. "The 'Deserving' Rich? Inequality, Morality and Social Policy." *Journal of Social Policy* 40 (3): 437–452. <https://doi.org/10.1017/S0047279410000668>.
- Sakki, Inari, Jaana-Pia Mäkinen, Eemeli Hakoköngäs ja Anna-Maija Pirttilä-Backman. 2014. "Miten tutkia sosiaalisia representaatioita?" *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 51 (4): 317–329.
- Sender, Katherine. 2006. "Queens for a day: Queer Eye for the Straight Guy and the neoliberal project." *Critical Studies in Media Communication* 23 (2): 131–51. <https://doi.org/10.1080/07393180600714505>.
- Seu, Irene. 2016. "'The Deserving': Moral reasoning and ideological dilemmas in public responses to humanitarian communications." *British Journal of Social Psychology* 55 (4): 739–755. <https://doi.org/10.1111/bjso.12156>.
- Shildrick, Tracy. 2018a. "Lessons from Grenfell: Poverty propaganda, stigma and class power." *The Sociological Review* 66 (4): 783–798. <https://doi.org/10.1177/0038026118777424>.
- Shildrick, Tracy. 2018b. *Poverty Propaganda: Exploring the Myths*. Policy Press: Bristol.
- Skeggs, Beverley. 2009. "The Moral Economy of Person Production: The Class Relations of Self-Performance on 'Reality' Television." *The Sociological Review* 57 (4): 626–644. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2009.01865.x>.
- Skeggs, Beverley ja Helen, Wood. 2009. "The Transformation of Intimacy: Classed Identities in the Moral Economy of Reality Television." Teoksessa *Identity in the 21st Century New Trends in Changing Times*, toimittanut Margaret Wetherell, 231–249. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Skeggs, Beverley ja Helen Wood. 2012. *Reacting to Reality Television: Performance, Audience and Value*. London: Taylor & Francis.
- Soronen, Anne. 2014. "Updating ordinary coziness: Finnish home makeovers as representations of self and family." *Journal of Research in Gender Studies* 4 (1): 915–929.
- Stiernstedt, Fredrik ja Peter Jakobsson. 2017. "Watching reality from a distance: class, genre and reality television." *Media, Culture & Society* 39 (5): 697–714. <https://doi.org/10.1177/0163443716663643>.
- Tarkiainen, Laura. 2020a. "'Effortful', 'needy' and 'freeloader': Constructions of unemployed people's deservingness in Finnish parliamentary discussions." *Journal of Language and Politics* 9 (2): 290–310.
- Tarkiainen, Laura. 2020b. *Negotiated responsibilities and deservingness: A study of talk on prolonged unemployment in Finland*. Helsinki: University of Helsinki, Publications of the Faculty of Social Sciences, 169.
- Tuomi, Pauliina. 2018. "Pakko katsoa!? Nykypäivän provokatiivinen televisiotuotanto mediateollisuuden muotona." *Lähikuva* 31 (4): 48–79. <https://doi.org/10.23994/lk.77933>.

- Tyler, Imogen. 2008. "Chav Mum Chav Scum." *Feminist Media Studies* 8 (1): 17–34. <https://doi.org/10.1080/14680770701824779>.
- Tyler, Imogen ja Bruce Bennett. 2010. "'Celebrity Chav': Fame, Femininity and Social Class." *European Journal of Cultural Studies* 13 (3): 375–393. <https://doi.org/10.1177/1367549410363203>.
- van Keulen, Jolien. 2016. "Aesthetic Proximity. The Role of Stylistic Programme Elements in Format Localisation." *VIEW Journal of European Television History and Culture* 5 (9): 1–12.
- van Oorschot, Wim. 2000. "Who should get what and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public." *Policy and Politics* 28 (1): 33–48.
- Viladrich, Anahí. 2019. "'We Cannot Let Them Die': Undocumented Immigrants and Media Framing of Health Deservingness in the United States." *Qualitative Health Research* 29 (10):1447–1460. <https://doi.org/10.1177/1049732319830426>.
- Winslow, Luke. 2010. "Comforting the comfortable: Extreme Makeover Home Edition's ideological conquest." *Critical Studies in Media Communication* 27 (3): 267–290. <https://doi.org/10.1080/15295030903583549>.
- Winslow, Luke. 2016. "More with Less: Modeling Neoliberal Labor Relations in Undercover Boss." *The Journal of Popular Culture* 49 (6): 1357–1374. <https://doi.org/10.1111/jpcu.12496>.